

és jobbított formában. A fordításba hibák is csúsztak, azoktól szeretné megtisztítani a szöveget, amint írja „a szólásnak dísztelen módjától, s az idegen nemzetből való korrektor miatt esett hibáktól”.

A lengyel származású vizsolyi nyomdászra, a kitűnő Mantskovits Bálintra gondol itt. Sok hibáját kijavítja, Frankfurtban magyar betűket öntet hozzá, címlapját a magyar címerrel díszíti. A kor tudományos színvonalán állva, a magyar bibliafordítás történetében először választja külön a szorosan vett bibliai könyveket a később keletkezett vallásos irodalomtól, az ún. apokrifusoktól.

A könyv végén közli a zsoltárok fordítását is kottával, s a Heidelbergi Káté rövidített kiadását a saját fordításában. A hívő ember egyetlen könyvben megtalálhatta így mindazt, ami vallására nézve a legfontosabb olvasni- s tudnivaló volt. Javításainak sikere, s a Biblia utáni igény oly nagy volt, hogy négy év múlva újból kinyomtatta az egész gyűjteményt.

Közben már tizenöt éve, hogy külföldön él, csak rövid időkre jött haza, akkor is jóformán azért, hogy további munkájához pártfogókat keressen.

Kálvin megszólal magyarul

Utolsó nagy vállalkozása Kálvin Intitutiójának a lefordítása volt. Magyarul ezt a címet adta neki: A keresztyén religiora és igaz hitre való tanítás.

Nehéz próbája volt a magyar nyelvnek e súlyos mondanivalójú teológiai műnek a fordítása. Olykor leleményesen új szavakat kellett alkotnia, hogy kifejezhesse magát. Igényességét jelzi ez, hisz sok fordító egyszerűen a latin szavakat használta volna. A tudományos nyelv akoriban úgyis a latin volt.

Mivel Heidelbergben éppen abban az időben fordította, amikor a várost a spanyolok elfoglalták, s őt megcsigázták, a címlap egyik sarkába megrajzolta Kálvin arcképét, a másikba a magáét a csigáztatás jeletével. Így hiteles képünk van mind akkori arcvonásáról, mind pedig a sanyargatás módjáról.

Bethlen Gábor fejedelem „kegyelmes parancsolatjából” és Rákóczy György „kívánságára”, s más hívséges jóakaróinak „ottan-ottan megintésekre” fordítja le. Bethlen Gábornak ajánlja a könyvet az előszóban. A budapesti Ráday könyvtár olyan példányt őriz belőle, amelyet

sajátkezűleg ajánlott Rákóczy Györgynek, s maga vitt el személyesen Sárospatakra. A becses könyvbe Rákóczy György ezt jegyezte be:

Anno 1624 nov. 2. adta ez könyvet itt Sárospatakon Molnár Albert uram, melyet ezen napon kezdettem olvasni, melyet az Úr Isten engedjen az ő nagy nevének dicsőretire lelkelem épületivel vígan és örvendetesen elvégeznem, Amen, Amen. Rákóczy György keze írása nov. 6. a fenti évben, reggel 10 órakor, 31 éves korában. Nem azé, aki fut, sem azé aki akarja, hanem a könyörülő Istené.

Ezzel a fordítással lett teljessé a reformáció szellemi fegyverzete. Károli Gáspár lefordította a Bibliát, Huszár Gál a Heidelbergi Kátét, Szenci Molnár Albert a Zsoltárokat és Kálvin Intitutióját. Mire az ellenreformáció dühöngeni kezdett, már korszerű szellemi felkészültséggel vette fel ellene a harcot egyházunk.